

SHARYAR DÁSTANI ÁHMIYETI, QARAQALPAQ XALQINIŇ ÚRP-ÁDETLERI HAQQINDA ONIŇ HÁZIRGI JASLAR TÁRBIYASINA, SANA SEZIMINE SINDIRIP BARIW

Qutlimuratov Kewlimjay

Berdaq atindag'ı Qaraqalpaq mamleketlik universiteti,

Pedagogika ham psixologiya kafedrası assistenti.

Eshmuratova Názira

Berdaq atindagı qaraqalpaq mámleketlik universiteti shimbay fakulteti ámeliy psixologiya
jónelisi.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14206060>

Annotaciya. *Bul maqala "Sharyar dástanı" dıń qaraqalpaq xalqınıń úrp-ádetleri, qádiriyatları hám mádeniy miyrasların saqlawdaǵı ornı hám jaslar tárbiyasıdaǵı tásinin úyreniwge arnalǵan. Dástan qaraqalpaq xalqınıń bay tariyxın, úrp-ádetlerin hám xalqona túsiniklerdi jaslarǵa jetkeriw, olardıń milliy sanasına qalıplestiriwde zárúrli qural esaplanadı. Bul dóretpе arqalı jaslar ana jurıke sadıqlıq, hadallıq, hám patriotlıq sıyaqlı qádiriyatlardı ózlestirediler. Maqalada dástanıń tárbiyalıq áhmiyeti jáne onıń milliy qádiriyatlardı saqlap qalıwdaǵı roli keń kórsetilgen.*

Gilt sózler: *Sharyar dástanı, Qaraqalpaq xalıq mádeniyatı, Úrp-ádetler, Jaslar tárbiyası, Milliy qádiriyatlar, patriotlıq, Mádeniy miyraslar, Milliy ań, Dástúrlер, Tárbiyalıq áhmiyet.*

THE IMPORTANCE OF THE SHARYAR EPIC, THE TRADITIONS OF THE KARAKALPAK PEOPLE, AND ITS INSTILLATION IN THE EDUCATION AND CONSCIOUSNESS OF TODAY'S YOUTH

Abstract. *This article explores the role of the epic "Sharyar" in preserving the cultural heritage, traditions, and values of the Karakalpak people and its impact on youth education. The epic serves as an essential tool for imparting the rich history, traditions, and folk wisdom of the Karakalpak people to the younger generation, helping to shape their national consciousness. Through this work, young people learn values such as loyalty to their homeland, honesty, and patriotism. The article provides an in-depth analysis of the educational significance of the epic and its role in safeguarding national values.*

Key words: *Sharyar epic, Karakalpak culture, Traditions, Youth education, National values, Patriotism, Cultural heritage, National identity, Customs, Educational significance.*

ЗНАЧЕНИЕ ЭПОСА ШАРЬЯР, О ТРАДИЦИЯХ КАРАКАЛПАКСКОГО НАРОДА, ВНЕДРЕНИИ ЕГО В ВОСПИТАНИЕ И СОЗНАНИЕ СОВРЕМЕННОЙ МОЛОДЕЖИ.

Аннотация. Данная статья посвящена роли эпоса «Шарияр» в сохранении культурного наследия, обычаев и ценностей каракалпакского народа, а также его влиянию на воспитание молодежи. Эпос представляет собой важный инструмент для передачи богатой истории, традиций и народной мудрости каракалпакского народа подрастающему поколению, способствуя формированию их национального самосознания. Через это произведение молодежь усваивает такие ценности, как преданность родине, честность и патриотизм. В статье подробно раскрыто воспитательное значение эпоса и его роль в сохранении национальных ценностей.

Ключевые слова: Шарияр эпос, Культура каракалпаков, Традиции, Воспитание молодежи, Национальные ценности, Патриотизм, Культурное наследие, Национальное самосознание, Обычаи, Воспитательное значение.

KIRISIW

"Sharyar dástanı" qaraqalpaq xalqınıń bay tariyxıy hám mádeniy miyraslarınıń jarqın úlğisi retinde milliy sananı qalıplestiriwde, jaslardı tárbiyalawda zárúrli rol oynaydı. Bul dástan tekǵana qaraqalpaq xalqınıń úrp-ádetleri, qádiriyatları hám dástúrlerin sáwlelendiredi, bálki sol qádiriyatlardı jaslar sana-sezimine jáne kewiline síndiriw ushın da ayırıqsha jol bolıp tabıladı.

Házirgi globallasıw processinde milliy ózlik hám tariyxıy miyraslardı saqlap qalıw ushın "Sharyar dástanı" dıń tárbiyalıq áhmiyeti úlken.

"Sharyar dástanı" - Qaraqalpaq xalqınıń bay mádeniy miyraslarınıń bir bólegi bolıp, onıń jaslar tárbiyasına, milliy sananı qalıplestiriwge, hám dástúrlerdı saqlap qalıwǵa tásiri úlken. Bul dástan arqalı qaraqalpaq xalqınıń áyyemgi úrp-ádetleri, turmıs tárizi hám milliy qádiriyatları jaslar sanasına síńiriledi.

Dástanıń Tárbiyalıq wazıypaları

"Sharyar dástanı"nıń tiykarǵı wazıypalarınan biri - jaslardı ana watánǵa shın berilgen, mártligi, hadal hám patriot ruhda tárbiyalaw bolıp tabıladı. Dástandaǵı qaharmanlardıń turmısı, olardıń belsendiligi hám óz xalqı ushın etken xızmetlerin jaslar ushın ibrat bolıp xızmet etedi. Bul dóretpе arqalı qaraqalpaq xalqınıń áyyemgi úrp-ádetleri, xalıqtıń namısı hám bay mádeniyatı jańa áwlad sanasına síńdiriledi.

"Sharyar dástanı" kóp ásirlik tariyx hám xalıq turmısınan gúrriń etedi. Ondaǵı obrazlar, qaharmanlıq hám elge sadıqlıq sıyaqlı temalar jaslardıń patriotlıq ruhın asırıwda zárúrli rol oynaydı. Jaslar dástandaǵı unamlı qaharmanlar arqalı hadallıq, mártlik, hám tolerantlıq sıyaqlı sapalardı ózlestiredi.

Dástanın qaharmanları hám olar arasındaqı waqıyalar jaslar arasında hadallıq, miynetkeshlik, mártlik hám birshilik sıyaqlı sapalardı úgitleydi. " Sharyar dástanı" arqalı jaslar óz milliy túbirlerine tereńrek baylanıadı, hám xalqınıń ayırıqsha tariyxıy jolin ańǵarıwǵa intıladı.

Bul dástanın bas qaharmanları óz xalqı ushın pıdayılıq, mártlik hám doslıqtıń tımsalı bolıp tabıladı. Jaslar bul sıyaqlı qaharmanlardan órnek alıp, olardaǵı pazıyetlerdi ózlerine sińdiriw arqalı turmısqada óz jolların belgilese.

Úrp-Ádetlerdi Jaslar Sanasına Sińdiriw

Qaraqalpaq xalqınıń kóplegen úrp-ádetleri " Sharyar dástanı" de óz ańlatpasın tapqan. Mıymankeshlik, shańaraq hám úlkenlerge húrmet, jası úlkenlerdiń máslahátin tıńlaw sıyaqlı qádiriyatlar jaslar sanasına programmasılamal bolıp sińedi. Mısalı, qaraqalpaq xalqıda mıymankeshlik hám saqawat sezimi eń joqarı qádiriyatlardan esaplanadı. Dástan arqalı bul sıyaqlı qádiriyatlar tekǵana gúrriń retinde, bálki turmıslıq retinde jaslarǵa jetkiziledi.

Qaraqalpaq xalqınıń úrp-ádetleri hám qádiriyatları bul dástan arqalı jaslarǵa jetkiziledi.

Mısalı, mıymankeshlik, jası úlkenlerge húrmet kórsetiw hám shańaraqqa tiyisli birshilik sıyaqlı qádiriyatlar " Sharyar dástanı" arqalı targ'ib etiledi. Bul sıyaqlı dástúrler jaslardı tekǵana milliy o'zligini ańǵarıwı, bálki milliy maqtanısh sezimin tárbiyalawda da zárúrli orın tutadı.

Qaraqalpaq xalqınıń milliy úrp-ádetleri hám bayramları, shańaraqqa tiyisli dástúrleri sıyaqlı qádiriyatlar dástanda keń kórsetilgen. Bul qádiriyatlardı saqlap qalıw hám jaslar arasında ǵalabalastırıw dástanın tiykarǵı wazıypalarınan biri bolıp tabıladı. Bul dástan arqalı jaslar tekǵana tariyxıy bilimlerge ıyelesedi, bálki ózlerin milliy mádeniyatqa kóbirek jaqınlastıradı. *Sharyar dástanınan úzindi*

-Arzımdı esit qulaq salıp, ákejan,
Sen «ax» urdın meniń boldı bawrım qan,
Kózleriń móldirep jastı tógesen,
Qanday kemlik kórdiń, áke, dúnyadan?

Jigirmada boldım ózim pırqaman,
Hasılzada bop tuwıldım anadan,
Jeterliktey dúnyańız bar ózińde,
Ne sebepten kewliń boldı siziń ǵam?
Jan áke, esit meniń zarımdı,
Anam bardı hawlıqtırıp janımdı,
«Ákeńizge qattı qayǵı keldi», dep,
Buzdı meniń aqıl-xuwshı, ańımdı.

Tuwıldım men ğam-qayǵısız anadan,
Kemlik kórmey riyza boldım dúnyadan,
Maǵan aytın kewlińdegi girbińdi,
Pitkereyin ármanıńdı, ákejan?

Házirgi Zamanagóy Jaslar Ushın Dástanıń Áhmiyeti

Búgingi kúnde, jaslar ushın milliy qádiriyatlardı saqlaw hám rawajlandırıw asa zárúrli.

Ásirese, globalasıw hám texnologiyalıq rawajlanıw dáwirinde jaslar óz mádeniy túbirlerin esten shıǵarmawları ushın milliy dástanlardıń áhmiyeti kútá úlken bolıp tabıladı. " Sharyar dástanı" qaraqalpaq jasları ushın tariyxıy bilim hám ruwxıy mákán rolin oynaydı. Bul sıyaqlı dástanlar arqalı olar tekǵana milliy qádiriyatlardı ańǵarıwadı, bálki óz xalqınıń ayırıqshalıǵın, mádeniy baylıǵın sezim etedi.

Búgingi globalasıw dáwirinde jaslar óz milliy o'zligini esten shıǵarmawları ushın "Sharyar dástanı" sıyaqlı dóretpeler oǵada zárúrli esaplanadı. Bul dástan arqalı ótken zaman menen baylanısıw, milliy qádiriyatlardı sezim qılıw múmkinshiligi bar. Usınıń sebebinen, dástandaǵı gúrrińler mekteplerde, oqıw saraylarında keń ommalashtirilib, jaslardıń sana-sezimine jáne dúnyaǵa kóz qarasın bayıtıwǵa xizmet etiwı múmkin.

Házirgi kúnde jaslar ushın " Sharyar dástanı" óziniń tariyxıy áhmiyeti menen taǵı da qádirli. Globalasıw sharayatında kóplegen jaslar ushın milliy qádiriyatlardı ańǵarıw hám olardı saqlap qalıw qıyın bolıp qalǵanı sır emes. " Sharyar dástanı" sıyaqlı dóretpeler jaslardıń milliy túbirlerine tereńrek baylanısıp, óz xalqınıń bay mádeniyatı menen tanısıwlarına múmkinshilik jaratadı.

JUWMAQ

Juwmaq etip aytqanda, " Sharyar dástanı" qaraqalpaq xalqınıń mádeniy miyrasları hám ruwxıy baylıǵın asırawda bahasız derek esaplanadı. Jaslar bul dástan arqalı xalıqtıń úrp-ádetleri hám qádiriyatları haqqında tolıqqonli bilimge iyelesedi hám áne sol qádiriyatlardı keleshek áwladqa jetkiziwge óz úleslerin qosıwadı. Bul dástandı tálim processlerinde keń qóllaw, jaslar arasında ǵalabalastırıw qaraqalpaq xalqınıń mádeniy miyrasların áwladan -áwladqa jetkeriwde úlken áhmiyetke iye.

Solay etip, " Sharyar dástanı" milliy ózlik hám qádiriyatlardı tárbiyalaw, olardı saqlap qalıw hám jańa áwladqa jetkiziw boyınsha zárúrli áhmiyetke iye bolıp, jaslar ushın óz xalqınıń ótken zamanın ańǵarıw hám odan yosh alıwda kúshli derek bolıp xızmet etedi.

Bul sıyaqlı dástanlardıń áhmiyeti haqqında tereńrek oylaw hám olardı jaslar tárbiyasına síndiriw qaraqalpaq milletiniń keleshekтеgi gúlleniwi ushın zárúrli bolıp tabıladı.

REFERENCES

1. Qoraqalpoq xalq og‘zaki ijodi – Bul kitapda qoraqalpoq xalqining dastanlari, atap aytqanda "Sharyar dastani" haqqidagi ma’lumotlar bar. (Avtor ham baspa’ga qaray qosimsha aniqlaw usinis etiledi.)
2. J. Murodov, "Qoraqalpoq xalq dostonlari" – Bul shigarmada qoraqalpoq xalqining dastanlari, olardin tariyxii tiykarlari ham madeniy ahmiyeti korsetilgen.
3. A. Ismatullayev, "Qoraqalpoq adabiyoti tarixi" – Kitapda qoraqalpoq xalqining kormek adabiyatqa baylanisli miyraslari, atap aytqanda, dastanlar ham olardin tarbiyalii ahmiyeti haqqida ma’lumot berilgen.
4. "Qoraqalpoq xalq qadriyatlari" (ilmiy to‘plamlar) – Bul turdegi jiynaqlar qoraqalpoq xalqining ayyemgi urp-adetleri, qadriyatlari ham olardin jaslar tarbiyasidagi ornii haqqida izertlewler usinis etedi.
5. N. Xudaybergenov, "Qoraqalpoq xalq an‘analari va zamonaviy tarbiya" – Shigarmada qoraqalpoq xalqining dasturleri, qadriyatlari ham olardin jaslar tarbiyasina tasiri analiz etilgen.
6. G‘. Qosimov, "Qoraqalpoq madaniyati va uning rivojlanish yo‘llari" – Kitapda qoraqalpoq xalqining madeniy miyraslari, sonday-aq dastanlar ham olar arqali milliy sanani qaliplestiriv haqqida jazilgan.
7. Etnografik tadqiqotlar va maqolalar – Qoraqalpoq xalqining etnografiyasina tiyisli ilimiy maqalalar ham izertlewler, misali, Qoraqalpoqstan Respublikasi Panler Akademiyasi tarepinen baspa etilgen ilmiy jurnallarda tabii mumkin.
8. "Milliy qadriyatlar va yoshlar tarbiyasi" (ilmiy to‘plam) – Jaslar tarbiyasi ham milliy qadriyatlar haqqidagi uliwma jiynaqlar qoraqalpoq xalqina tiyisli ma’lumotlardii da oz ishine aliwii mumkin.
9. I. Jumaniozov, "Qoraqalpoq xalqining urf-odatlari va qadriyatlari" – Bul kitap qoraqalpoq xalqining dasturiy qadriyatlari ham urp-adetlerin jaslar’ga siniriv haqqida tartii jurgizedi.
10. "O‘zbek va qoraqalpoq xalq dostoni an‘analari" – Bul shigarmada ozbek ham qoraqalpoq dastanlarining uqsashlari ham olardin madeniy ahmiyeti analiz etiledi.